

Câteva aspecte privind conceptul de proformă

Iulia-Maria SOARE

Universitatea „Lucian Blaga” din Sibiu, Facultatea de Litere și Arte
Lucian Blaga University of Sibiu, Faculty of Letters and Arts
Personal e-mail: soareiulia.maria@yahoo.com

Some aspects of the concept of proform

In this article, I wanted to make a brief presentation of the class of proforms. This class is extremely heterogeneous because it brings together language units that depend on the context referential, specifying its reference by setting an anaphoric ratio, rarely cataphoretic, with another component of communication, called the reference source of the proform. There are different conceptions underpinning the models proposed for studying the concept of proform in the morphological, syntactic, discursive trends, which, besides their fundamental theoretical importance, are guidelines and practical importance: to be a precious guide in interpreting the proform and finding its referent.

Keywords: proform, substitute, meaning of words, pronoun, grammar, examples from literature

Termenul *pro-* utilizat din ce în ce mai des în lingvistică cunoaște accepțiuni diferite. Pentru o percepere mai bună a acestuia, utilizarea sa necesită, înainte de toate, o definiție și o delimitare precisă a nivelurilor limbii în care este prezent.

Potrivit *Dicționarului de științe ale limbii*¹, acest termen este folosit în lingvistica actuală pentru a include întreaga clasă de cuvinte care sunt lipsite de referință proprie, care își procură referința contextual, adică în contextul lingvistic, prin legarea de un component plin referențial, component numit *sursă referențială*.

Ceea ce surprinde este însuși faptul că studiul lingvistic este unul integrator. Acest lucru înseamnă că semantica, gramatica, istoria limbii, ca discipline lingvistice consacrate, se combină cu pragmatica, cu teoria textului, semiotica. Așadar, putem preciza faptul că limba nu mai este privită doar ca sistem de semne, ci și ca o acțiune și interacțiune comunicativă. O astfel de viziune determină o diversitate terminologică specifică, interpretări noi, față de care unii lingviști care au o atitudine reținută.

Pentru o înțelegere mai bună a conceptului de

proformă, am realizat o scurtă prezentare a unui concept mai vechi, înrudit cu el, și anume *substitut*, care a fost pus în circulație de gramaticile anilor '50. Astfel, încercarea de a caracteriza *substitutul* impune o privire *istorică* asupra sa, întrucât conceptul de substituit a evoluat continuu, lărgindu-și și precizându-și mereu conținutul.

Dacă Carpenter Fries² folosește în 1952 termenul de *substitut* numai pentru secvențele cuprinse în categoria pronomelor, B. Pottier³, în 1958, îi extinde domeniul de utilizare de la pronume la orice secvență care ține locul unei părți de vorbire, indiferent dacă e vorba de nume, adjectiv sau verb. Ceea ce trebuie subliniat este faptul că la cei doi cercetători, conceptul de *substitut* păstrează din definiția tradițională a pronomului caracterul paradigmatic al relației față de termenul substituit. În perspectiva anilor '50, caracteristica principală a pronomului, cea care îl definește, este aceea că are capacitatea de a *substitui*.

Un salt în modul în care este perceput conceptul de *substitut* se observă în definiția lui Jean Dubois: „Les substitués se réfèrent à des précédents ou anticipants sur

des segments qui vont les suivre”.⁴ Această definiție este mult mai apropiată de aceea dată, mai târziu, proformei, întrucât pune în evidență componenta referențială a conceptului și deschide calea spre interpretarea sa mai largă.

Subliniind din definiția lui Jean Dubois condiția de „referire la contextul lingvistic”, Maria Manoliu⁵ definește substitutul din perspectiva realizării unității mesajului, atribuindu-i rolul de repetare a unei informații în scopul punerii ei în legătură cu o a doua informație.

Clasa proformelor reprezintă una dintre clasele semantico-funcționale și, de asemenea, este o clasă care cuprinde unități lingvistice diferite din punct de vedere gramatical, fără referință proprie, care au capacitatea de a sta în locul altora, pline lexical, substituindu-le sau evocându-le.

Deși este o problemă spinoasă și relativ recentă în gramatica limbii române, am selectat câteva lucrări de specialitate și am prelucrat informațiile cu privire la clasa gramaticală a proformelor.

Astfel, *Dicționarul de științe ale limbii* menționează o clasificare⁶ a proformelor. Aceasta este una sumară, fără să conțină informații sau notații suplimentare, lucru explicabil prin însăși natura unui dicționar al cărui rol este de a glosa, nu de a oferi detalii, acest din urmă rol aparținându-le tratatelor de specialitate. Pentru clasificare trebuie să se aibă în vedere parametrii referitori la natura proformei, a sursei și nu în ultimul rând la raportul dintre ele.

După clasa morfologică prin se realizează se remarcă:

proforme pronominale, adverbiale, numerale, adjectivale:

pronume: L-am întâlnit pe Ion cu *care* am stat de vorbă.

adverb: Am mers *la facultate* și de *acolo* la teatru.

adjectiv: A avut o copilărie *dramatică*. O *asemenea* copilărie l-a marcat

pentru toată viața.

După natura morfologică și extinderea sursei se disting:

pro-numele, care „stau” pentru nume, deci țin locul numelui: M-am întâlnit

cu *Maria*. O știu din copilărie.

pro-adjectivele, care „stau” pentru adjective: Andrei este foarte *harnic*. Un

asemenea așa copil trebuie apreciat.

pro-grupurile, care „stau” pentru sintagme: *Maria a absolvit anul trecut*.

Asta o știu de la familia ei.

pro-frazele, care înlocuiesc o întregă propoziție sau frază: Că ești bolnavă,

o știu de mult.

După așezarea sursei în raport cu proforma, se remarcă:

anaforicele, în cazul cărora sursa precedă proforma: Profesorul a mers cu elevii *lui* în tabără.

cataforicele, în cazul cărora sursa urmează proforma: Pentru *a-și* distra

elevii, *profesorul* a organizat o excursie.

După distanța și poziția ierarhică a proformei în raport cu sursa, unele proforme se

găsesc în limitele aceleiași propoziții cu sursa, altele nu, iar, în cadrul ierarhiilor sintactice, unele proforme sunt înrudite cu sursa, altele nu.

Conceptul de substitut și-a lărgit din ce în ce mai mult conținutul, ajungând să acopere

multe și complexe fapte de limbă. Dacă la început, denumirea de *substitut* era folosită doar cu sensul de *locuitor*, *înlocuitor* al numelui treptat, gramatica limbii române a introdus diverse concepte. Astfel, a apărut denumirea de *anafora*. În *Gramatica limbii române*, volumul al II-lea, anafora este definită ca fiind: „relația dintre două elemente lingvistice, în care cel care apare ulterior în discurs (numit *anaforic*) nu are un sens de sine stătător, ci este interpretat semantico-referențial prin raportare la elementul deja apărut (*antecedent* sau *sursă*): anaforicul preia (parțial sau total) valoarea referențială sau sensul contextual al antecedentului. Raportul invers, mai rar (în care un element se interpretează prin raportare la unul succesiv), este considerat tot un tip de *anafora*, pentru care se folosește însă și denumirea de *cataforă* (elementul prin care aceasta se realizează fiind numit *cataforic*).”⁷

Astfel, deducem că termenul *anafora* nu desemnează doar fenomenul lingvistic, relația semantico-referențială, ci și elementele concrete prin care aceasta se realizează, și anume anaforicele și cataforicele. Un segment enunțiativ este fie *anaforic* (dacă trimite la enunțul antecedent), fie *cataforic* (dacă se raportează la enunțul care urmează).

Una dintre legăturile dintre proforme și anafore este aceea că proformele pot substitui anaforice. Mai mult decât atât, aceste substitute sunt „mijloace lingvistice – aparținând mai multor clase lexico-gramaticale – specializate pentru funcția anaforică”.⁸

Însă, aceasta nu este singura lor funcție. Ele mai pot fi și deictice. Conform *Gramaticii limbii române*, volumul al II-lea, deixisul reprezintă „ansamblul modalităților de expresie care asigură ancorarea mesajului lingvistic (enunț) în situația de comunicare în care este produs.”⁹ În această categorie pot fi încadrate enunțurile din clasa „asertiunilor universale”, cum ar fi *Pământul este rotund.*; *Omul este un mamifer biped.*; *Apa fierbe la 100° C.* Aceste enunțuri sunt ancorate deictic, prin timpul pe care în evocă (timpul prezent al verbului-predicat) în situația de discurs.

Studiind mai multe lucrări de specialitate ale gramaticii limbii române, se observă că există mai multe tipuri de deictice: *simbolice*, *ostentative* și *mixte*¹⁰.

Întrucât articolul de față nu se axează pe deixis, mă voi rezuma la anumite exemple, din care să reiasă rolul deicticelor în diverse situații de comunicare.

„Astăzi venise la fierărie din pricina lui Ion al lui Măi, vecinul său, care se bucura ca un netot că ia și el parte la dezbaterile politice.” (Marin Preda, *Moromeții*, volumul I)

În exemplul de mai sus, este vorba despre un deictic simbolic, întrucât nu poate fi decodificat referentul la care face referire adverbul de timp *astăzi*. Singura soluție de decodificare este aceea a aplicării directe a procedurii de selectare a referentului din datele perceptibile ale contextului situațional.

Dacă ne raportăm la deicticele ostensive, observăm că folosirea lor într-un context situațional este insuficientă pentru a identifica elementul de context la care se face referire. Mai mult decât atât, este necesară o indicare a acestui element prin mijloace extralingvistice, cum ar fi gesturile sau orientarea privirii.

„IPINGESCU (înaintând lângă Jupân Dumitrache) Onorabile! (cu ifos.) Știi cine-i tânărul *ăsta*? (arată pe Rică).” (I. L. Caragiale, *O noapte furtunoasă*)

Dacă ne raportăm la exemplul dat, mai exact la enunțul interogativ „Știi cine-i tânărul *ăsta*?”, alocutorul înțelege, pe cale simbolică, că îl întreb dacă știe cine este tânărul de față. Neținând cont de didascalii, locutorul nu va ști care tânăr anume, doar dacă este singurul tânăr de față în situația de comunicare sau dacă i-l voi arăta eu cu mâna sau cu privirea.

În acest sens, aducem la cunoștință ideea că „Atât în comunicarea orală cât și în cea scrisă vor exista și mijloace extralingvistice: mimică, gestică, manifestări vocale nearticulate, semne create din materiale extracorporale, elemente ale cunoașterii extralingvistice (atunci când cineva ne scrie o scrisoare noi știm cine este expeditorul; când citim o carte putem afla cu ușurință cine este autorul ei, când și unde a fost publicată etc).”¹¹ Astfel, putem deduce importanța mijloacelor extralingvistice pentru decodificarea unui mesaj transmis prin intermediul comunicării orale sau a celei scrise, întrucât „Există o corelație între informația sau mesajul transmis și suportul substanțial energetic al semnalului și căilor de comunicație.”¹²

Trebuie menționat faptul că majoritatea expresiilor utilizabile ca deictice ostensive pot avea și o utilizare nondeictică, mai exact anaforică sau cataforică. Acest lucru este posibil, atunci când expresia este actualizată în mesaj (fie prin indicii contextuale, fie prin precizări de natură verbală):

„- Ești copil! O vezi pe fata *asta*?” (G. Călinescu, *Enigma Otiliei*)

Se observă utilizarea deictică, întrucât utilizarea adjectivului pronominal demonstrativ nu este suficientă pentru identificarea elementului de context la care se face referire. Astfel, *fata asta* are sensul de *fata aici de față*.

În sens anaforic, un exemplu elocvent ar putea fi:
„(A cunoscut-o pe *Maria* când avea 20 de ani.) Fata *asta* i-a făcut mult bine.”

Este de la sine înțeles că este vorba despre fata amintită anterior.

„Hai, mamă, tu ce faci *acolo*?! se miră Tita.” (Marin Preda, *Moromeții*, volumul I)

„Aș fi vrut s-o sărut *acolo* unde ceafa se topește în umăr, așa era de cuminte și de serioasă...” (Camil Petrescu, *Patul lui Procust*)

În exemplul din opera lui Marin Preda, se observă a utilizare deictică, pe când în exemplul din opera lui Camil Petrescu, putem discuta despre o utilizare cataforică a adverbului de loc *acolo*. Mai mult decât atât, există situații în care proforma *acolo* „poate substitui un GN (locativ), dar poate să exprime totodată o relație spațială transfrastică (*Am coborât în stradă. Acolo era multă lume*).”¹³

În cele ce urmează, voi selecta câteva exemple din literatura română prin care să evidențiez rolul proformei, al anaferei, respectiv al deixisului, creionând ulterior o concluzie în ceea ce le privește.

„Felix nu văzuse pe Costache Giurgiueanu decât cu mulți ani în urmă, ca copil, și tot atunci o cunoscuse și pe Otilia, *care* era o simplă fetiță.” (G. Călinescu, *Enigma Otiliei*)

În acest exemplu, *care* este o proformă cu valoare anaforică, întrucât face trimitere la informația anterior exprimată. Chiar și în analiza gramaticală identificăm funcția sintactică și valoarea morfologică prin substituirea cu nominalul pe care îl înlocuiește. *Care* înlocuiește substantivul propriu *Otilia*, având în propoziție funcția sintactică de subiect.

„- De când ești aici?” (Camil Petrescu, *Patul lui Procust*)

În această situație este vorba despre *aici* care este o proformă cu valoare deictică, deoarece este necesar să cunoști situația de comunicare pentru a putea găsi referentul la care face referire *aici* în exemplul dat. Cu alte cuvinte, ceea ce pentru emițător înseamnă *aici*, pentru receptor este ambiguu sau chiar imposibil de decodat.

Așadar, anafora și deixisul sunt procedee de recuperare a unor informații anterior exprimate în discurs, fiecare având particularitățile sale. Proforma poate avea atât valoare anaforică/cataforică, atunci când se referă la o informație anterior/ulterior exprimată sau poate avea valoare deictică, atunci când pentru decodificarea referentului trebuie să ne raportăm la o situație de comunicare.

Funcționarea pronumelui ca deictice și anaforice, spre deosebire de alte părți de vorbire,

este o caracteristică aparte a acestei părți de vorbire.

Ca deictice, pronumele își iau referința din situația de comunicare. Mai mult decât atât, pronumele de persoana I și a II-a sunt mereu deictice. Prin ceea

ce ei semnifică, termenii deictici asigură ancorarea limbajului lingvistic, cu alte cuvinte a enunțului, în situația de comunicare în care este produs. Pronumele de persoana I, *eu*, este *locutorul*, în timp ce pronumele de persoana a II-a, *tu*, este *alocutorul*. Trebuie precizat faptul că atât locutorul, cât și alocutorul sunt diferiți de la o situație de comunicare la alta.

În „Stilistică generală și funcțională” este precizat faptul că „La dativ, forma scurtă a pronumelor personale de persoana I, mai ales, și a II-a, dezvoltă o valoare specifică exprimând nu un raport semantico-referențial, ci implicarea afectivă a subiectului vorbitor în conținutul semantic global al mesajului. Formele au fost numite dativ etic: *mi ți-l luă*.”¹⁴ Astfel, pentru a putea interpreta o structură din punct de vedere al ideii pe care o transmite aceasta, trebuie să avem în vedere modul în care este exprimată și valoarea pe care o deține.

Ca anaforice, pronumele își iau semnificația prin coferențialitate de la un antecedent sau de la un subsecvent din cadrul discursului. Alături de acesta, pronumele formează un lanț referențial.

„Apostol se cutremură, ca și când cuvintele colonelului i-ar fi străpuns ace în inimă, căci el astăzi nu mai dorea înțelegere, ci tocmai motive de ură și îndârjire prin care să-și ațâțe, înflăcărată, credința.” (Liviu Rebreanu, *Pădurea spânzuraților*)

În exemplul din *Pădurea spânzuraților*, pronumele la persoana a III-a *el* din propoziția a III-a, se referă la subiectul primei propoziții.

„Ladima se făcuse palid, în mod comic, ca un sergent major care are lipsă la magazin.” (Camil Petrescu, *Patul lui Procust*)

„Prin urmare, Stănică, în ciuda sincerității sentimentelor lui pentru Olimpia, la început, fie și sub formă nestabilă, se simțea vinovat de a fi călcat regula și se temea să înfrunte ochii ironici ai rudelor.” (G. Călinescu, *Enigma Otiliei*)

În aceste două exemple, pronumele *se* își ia referința de la nominalul pe care îl reprezintă (*Ladima*, respectiv *Stănică*).

În ceea ce privește pronumele la persoana a III-a și pronumele nepersonale, acestea funcționează fie ca deictice, fie ca anaforice.

„— Dumnezeu! Vasăzică, n-ai surzit?! exclamă surprinsă la culme doamna, apropiindu-se de mine și sunând. Vrei *ceva*?” (Mircea Eliade – *Maitreyi*)

În exemplul dat, *ceva* este deictic în enunț; „Vrei *ceva*?”, întrucât referentul se înțelege din contextul comunicării. În funcție de situația de comunicare, *ceva* poate să însemne un anumit obiect.

„Ești întotdeauna posomorât, *ceva* nu este în regulă.”

În enunțul dat, *ceva* funcționează ca anaforic, întrucât sensul celei de-a doua propoziții este ambiguu, putându-i fi atribuite mai multe interpretări..

Pronumele este clasa gramaticală foarte cunoscută (și recunoscută) de majoritatea gramaticienilor. În *Gramatica limbii române*, pronumele se definește ca fiind „partea de vorbire care se declină și ține locul unui substantiv”¹⁵ sau al unui numeral, definiție lărgită prin observațiile specialiștilor.

Mai mult decât atât, Mioara Avram completează definiția, susținând că „Este partea de vorbire flexibilă care ține locul unui substantiv, dând și diverse indicații descriptive cu privire la obiectul denumit de el. Unele pronume (sau numai unele forme) pot înlocui în întregime propoziții sau fraze.”¹⁶ Această definiție este susținută și de Ada Iliescu, care este de părere că „pronumele este partea de vorbire flexibilă care ține locul unui substantiv, dând și diverse indicații gramaticale cu privire la acesta”¹⁷. Aceste definiții au rolul de a percepe rolul și valorile pe care le au pronumele în gramatica limbii române.

Astfel, din definițiile amintite reiese caracteristica fundamentală a pronumelui, aceea de a substitui un alt termen. De asemenea, unitățile lexicale subordonate pronumelui sunt dependente de prezența în discurs a unui nume sau grup nominal, concretizându-se ca rezultat al asocierii cu un substantiv.

„Într-o zi am fost până la *el*.” (Camil Petrescu, *Patul lui Procust*)

De pildă, în enunțul dat, făcând abstracție de conținutul operei lui Camil Petrescu, pronumele personal *el* poate reprezenta o unitate lexicală care substituie un substantiv.

Gramatica limbii române (2005) acceptă definiția clasică. Aceasta încadrează pronumele „într-o clasă lexico-gramaticală de cuvinte fără autonomie semantic-referențială, având rolul de a reprezenta în enunț entități prezente implicit sau explicit în universal de discurs”¹⁸.

Se precizează că unele pronume arată persoana, numărul și cazul și toate, cu excepția lui *eu* și *tu*, indică genul. Aceeași lucrare specifică faptul că pronumele are, pe de o parte, forme deosebit pentru gen, număr și caz, ceea ce le aseamănă cu numele, iar pe de altă parte, are forme deosebite pentru persoane, ceea ce le aseamănă cu verbul. Lucrul care ne interesează cel mai mult din toate acestea este legat de faptul că pronumele reprezintă o clasă închisă de cuvinte lipsite de referință proprie, ele *stând* pentru un nume „așa cum sugerează numele lor”¹⁹.

Trebuie subliniat că pronumele își procură referința fie prin raportare la un substantiv prezent în enunț sau în text, fie prin raportare la situația de comunicare, după cum vom demonstra prin exemple în cele ce urmează. De aceea, putem spune că aparține clasei mai largi a proformelor. Mai mult decât atât, pronumele constituie subclasa cea mai numeroasă de proforme.

După cum am precizat, pronumele constituie o subclasă de proforme. Acestea sunt cuvinte care

substituie alte entități din discurs. Ele depind referențial de context, își precizează referentul prin stabilirea unui raport anaforic cu alt component al comunicării. Această particularitate funcțional-semantică permite pronumelui să substituie alți termeni, cuvinte, grupuri de cuvinte, propoziții. Evocarea unei entități din discurs printr-o proformă se numește *pronominalizare*. Aceasta este un fenomen parțial gramatical, parțial pragmatic.

a) Din punct de vedere *gramatical*, pronominalizarea se realizează printr-o reluare de

informație. În acest proces, formele pronominale preiau mărcile de gen și număr de la nominalul pe care îl evocă în discurs.

„-Ia uite câte cărți ai... *Le*-ai citit pe toate?” (C. Petrescu, *Patul lui Procust*)

În acest exemplu, pronumele personal, formă neaccentuată, persoana a III-a *le* este un substitut pentru substantivul comun simplu *cărți*. Astfel, pronumele *le* preia de la substantivul *cărți* atât genul feminin, cât și numărul plural.

b) Din punct de vedere *pragmatic*, pronominalizarea se realizează dacă obiectul pe care alocutorul îl atribuie ca referent al proformei este identic cu obiectul pe care locutorul l-a desemnat prin întrebuintărea proformei.

De pildă, în următorul dialog, pronominalizarea este reușită:

„- Am citit romanul despre care am vorbit.

- Cel de Sadoveanu?

- Da.”

În acest exemplu, atât locutorul, cât și alocutorul vorbesc despre același obiect, și anume substantivul comun simplu *romanul*. În următorul dialog, pronominalizarea este nereușită, deoarece obiectul despre care vorbește locutorul nu este identic cu cel la care se referă alocutor

„- Am citit romanul despre care am vorbit.

- Cel de Sadoveanu?

- Nu, cel de Slavici.”

Pronumele se deosebește de alte subclase de proforme prin particularități semantice, sintactice și morfologice.

Din punct de vedere *semantic*, pronumele reprezintă în discurs o entitate sau un ansamblu de entități: *eu, acesta, cineva, toți, nimeni* etc.

Din punct de vedere *sintactic*, pronumele apare în poziții tipice pentru grupurile nominale.

„Moromete și fiul își scoaseră caii din grajd și îi înhamară. [...] Unul din *ei* (*ai noștri, aceștia*) își ciuli urechile și Moromete îl apucă de nări și îl trase în jos și câteva clipe capul lung al calului rămase lipit de burta omului în timp ce primea palme posesive pe gâtul lui cam subțirel dar tânăr și plin de vigoare.” (M. Preda, *Moromeții*, volumul al II-lea)

„Nehotărâtă, m-am întrerupt și am lăsat scrisoarea pe masă. Am ocolit-*o* (*pe aceasta*, asta) toată ziua, iar pe la patru, când m-am hotărât *s-o* completez, mi-am spus

că acum e prea târziu ca *s-o* mai trimet.” (C. Petrescu, *Patul lui Procust*)

Din punct de vedere *morfologic*, pronumele prezintă flexiune de tip pronominal, adică marchează opoziții de gen, număr și caz.

Eterogenitatea este o caracteristică a părților de vorbire din limba română. Pronumele românești au fost moștenite din latină sau formate în interiorul limbii române din elemente latinești. Toate pronumele fac parte din vocabularul fundamental și alcătuiesc o clasă închisă de forme, cu frecvență ridicată în vorbire, profund eterogenă. Eterogenitatea clasei se manifestă în plan semantic-referențial, sintactic și morfologic. Eterogenitatea semantic-referențială se manifestă prin diverse subclase lexico-semantice de pronume, iar cea sintactică se manifestă prin calitatea de substitut sau nonsubstituit a pronumelor în diverse contexte. În calitate de substitute, pronumele poate înlocui:

- grupuri nominale, având drept centru un substantiv propriu:

„Poate că Emilia exagerează, cine știe. *Ea* desface funda roză cu oarecare grije.” (C. Petrescu, *Patul lui Procust*)

În acest exemplu, pronumele personal, formă accentuată, persoana a III-a, *ea* substituie substantivul propriu *Emilia*. Astfel, *s-au* preluat mărcile de gen (feminin) și număr (singular) de la nominalul evocat în discurs.

„I se răscolise deodată sufletul și-și aducea acum aminte și de Reghina. *O* știa din copilăria lui;” (I. Slavici, *Mara*)

De asemenea, în acest exemplu, pronumele personal, formă neaccentuată, persoana a III-a, *o* substituie substantivul propriu *Reghina* preluând mărcile de gen (feminin) și de număr (singular) de la nominalul evocat în discurs.

- substantiv însoțit de determinări:

„Fata harnică muncește. *O* vom răsplăti.”

În acest exemplu, observăm că substantivul comun simplu *fata* este însoțit de adjectivul propriu-zis *harnică*, care se acordă în gen (feminin), număr (singular) și caz (Nominativ) cu substantivul propriu-zis. Și în această situație, pronumele personal, formă neaccentuată, persoana a III-a, *o* este un substitut pentru nominalul *fata*. Mai mult decât atât, mărcile de gen și număr sunt preluate tot de la substantivul în cauză. Deducem că nominalul este cel care are rolul decisiv în discursul evocat, pe baza lui stabilindu-se atât celelalte relații între părțile de vorbire existente, cât și raporturile pe care trebuie să le avem în vedere în construirea unui astfel de discurs.

- propoziție

„Nu mai încăpea nici o îndoială, asta *o* știa și Persida, că la toamnă el are să se însoare, să se popească și să fie om cu rostul lui.” (I. Slavici, *Mara*)

„Că am slăbiciune pentru d-ta, asta *o* știi” (I.

Slavici, Mara)

În aceste exemple, observăm că pronumele personal, formă neaccentuată *o* nu mai substituie un nominal sau un grup nominal, ci o întreagă propoziție. În primul exemplu, *o* substituie propoziția *că la toamnă el are să se însoare*. Lipsa pronumelui cu valoare de proformă *o* putea fi posibilă, însă acesta are rolul de a accentua faptul că informația oferită în discursul dat îi este atribuită substantivului propriu *Persida*. În al doilea exemplu, pronumele cu valoare de proformă *o* substituie propoziția *Că am o slăbiciune pentru d-ta*. Mai mult decât atât, ea mai este reluată și de pronumele demonstrativ de apropiere *asta*. Și în această situație, rolul pronumelor cu valoare de proformă este de a evidenția informația evocată în discursul propriu-zis.

Așadar, am demonstrat faptul că pronumele devine proformă atât prin înlocuirea unor grupuri nominale, a unor substantive însoțite de determinări, cât și a unor propoziții întregi.

Eterogenitatea pronumelui se manifestă și prin capacitatea de a se combina, ca adjective pronominale cu un nume: unele clase de pronume pot deveni adjective pronominale, în timp ce alte pronume nu au această calitate.

„Îmi voi da toată silința să-ți câștig și inima mamei mele, dar dacă nu voi putea, îmi voi face datoria;” (I. Slavici, *Mara*)

Mele este adjectiv pronominal posesiv provenit prin schimbarea valorii gramaticale din pronume posesiv pus să determine substantivul în genitiv *mamei*. În aceeași frază, *îmi* este o formă neaccentuată a pronumelui personal propriu-zis, la persoana I, singular, caz N și nu își poate schimba valoarea gramaticală.

Astfel, referindu-mă la etapa actuală a cercetării științifice din domeniul proformei, sunt de părere că punctele de disensiune sunt multiple și că există dezacorduri în stabilirea părților de vorbire care pot avea valoare de proformă datorită modului în care sunt concepute procesele de interpretare referențială. Există, de asemenea, păreri diferite și în ceea ce privește descrierea particularităților diferitelor tipuri de proforme. Este un domeniu în plină reînnoire, în care se lucrează cu metode și concepții diferite.

Abordând acest subiect din punct de vedere lingvistic, putem sublinia ideea că „Sensul este conținutul particular al unui discurs sau fragment discursiv, ca dat numai pentru acest discurs prin participarea designației, a semnificatului de limbă și a determinărilor extralingvistice ale discursului în cauză (de exemplu: cunoașterea „lucrurilor” designate, cunoașterea „situației” de vorbire, cunoașterea persoanelor participante la discurs).”²⁰ Cu alte cuvinte, sensul unei situații de comunicare este dat și prin intermediul proformelor care asigură realizarea fluxului comunicării și a exprimării logice a ideilor exprimate.

Am preferat să analizez conceptul de *proformă*

în exemple preluate din opere literare ale scriitorilor români cunoscuți pentru a combina cele două ramuri paralele. Am selectat exemple, prin intermediul cărora am putut evidenția anumite particularități ale proformelor în funcție de referentul pe care îl are în contextul comunicării.

În urma analizei realizate, sunt de părere că proforma este un termen generic pentru întreaga clasă de cuvinte lipsite de referință proprie, care își procură referința contextual, adică sintagmatic. Pe baza argumentării din articolul de față, consider că proforma este conceptul care desemnează, în sens larg, orice *substitut* gramatical, substitut care privește atât axa sintagmatică, cât și, mai ales, axa pragmatică.

Note:

1. Angela Bidu-Vrânceanu, Cristina Călărășu, Liliana Ionescu-Ruxândoiu, Mihaela Mancaș, Gabriela Pană Dindelegan, *Dicționar de științe ale limbii*, București, Editura Nemira, 2001, s.v. *proformă*.
2. Fries Carpenter *apud* Irina Izverna-Tarabac, *Studii de lingvistică: Anafora, între gramatică și pragmasemantică*, Suceava, Editura Universității, 2008, p. 16.
3. B. Pottier *apud* Irina Izverna-Tarabac, *Studii de lingvistică: Anafora, între gramatică și pragmasemantică*, Suceava, Editura Universității, 2008, p. 16.
4. J. Dubois, *Grammaire structurale du français. Nom et pronom*, Paris, Editura Larousse, 1965, p. 96.
5. Maria Manoliu-Manea, *Sistematica substitutelor în româna contemporană standard*, București, Editura Academiei Române, 1968, pp. 29-36.
6. Angela Bidu-Vrânceanu, Cristina Călărășu, Liliana Ionescu-Ruxândoiu, Mihaela Mancaș, Gabriela Pană Dindelegan, *Dicționar de științe ale limbii*, București, Editura Nemira, 2001, s.v. *proformă*.
7. ****Gramatica limbii române*, volumul al II-lea: *Enunțul*, București, Editura Academiei Române, 2005, p. 656.
8. ****Gramatica limbii române*, volumul al II-lea: *Enunțul*, București, Editura Academiei Române, 2005, p. 662.
9. ****Gramatica limbii române*, volumul al II-lea: *Enunțul*, București, Editura Academiei Române, 2005, p. 635.
10. ****Gramatica limbii române*, volumul al II-lea: *Enunțul*, București, Editura Academiei Române, 2005, pp. 638-639.
11. Alexandra Ciocîrlan, Radu Drăgulescu, *Distorsionări ale comunicării. Cercetări de psiholingvistică*, Cluj-Napoca, Editura Casa Cărții de Știință, 2013, p. 27.
12. Alexandra Ciocîrlan, Radu Drăgulescu, *Distorsionări ale comunicării. Cercetări de psiholingvistică*, Cluj-Napoca, Editura Casa Cărții de Știință, 2013, p. 27.
13. Simina-Maria Dan, *Elemente de gramatică a textului*, Sibiu, Editura Universității „Lucian Blaga”, 2004, p. 85.
14. Radu Drăgulescu, *Stilistică generală și funcțională*, Sibiu, Editura „Lucian Blaga”, 2000, p. 173.
15. ****Gramatica limbii române*, volumul I: *Cuvântul*,

București, Editura Academiei Române, 2005, p. 135.

16. Mioara Avram, *Gramatica pentru toți*, București, Editura Academiei Române, 1986, p. 118.

17. Ada Iliescu, *Gramatica aplicată a limbii române*, Ediția a II-a, București, Editura Didactică și Pedagogică, 2003, p. 55.

18. ****Gramatica limbii române*, volumul al II-lea: *Enunțul*, București, Editura Academiei Române, 2005, p. 181.

19. Angela Bidu-Vrânceanu, Cristina Călărașu, Liliana Ionescu-Ruxăndoiu, Mihaela Mancaș, Gabriela Pană Dindelegan, *Dicționar de științe ale limbii*, București, Editura Nemira, 2001, s.v. *pronume*.

20. Radu Drăgulescu, *Lingvistică generală*, Sibiu, Editura Universității „Lucian Blaga”, 2015, p. 217.

Bibliography:

Avram, Mioara, *Gramatica pentru toți / Grammar for all*, București, Editura Academiei Române, 1986

Bidu-Vrânceanu, Angela, Călărașu, Cristina, Ionescu-Ruxăndoiu, Liliana, Mancaș, Mihaela, Pană Dindelegan, Gabriela *Dicționar de științe ale limbii, / Dictionary of Language Sciences*, București, Editura Nemira, 2001.

Ciocîrlan, Alexandra, Drăgulescu, Radu, *Distorsionări ale*

comunicării. Cercetări de psiholingvistică / Distortions of Communication. Psycholinguistics Research, Cluj-Napoca, Editura Casa Cărții de Știință, 2013.

Dan, Simina-Maria, *Elemente de gramatică a textului / Grammar Elements of the Text*, Sibiu, Editura Universității „Lucian Blaga”, 2004.

Drăgulescu, Radu, *Lingvistică generală / General Linguistics*, Sibiu, Editura Universității „Lucian Blaga”, 2015.

Drăgulescu, Radu, *Stilistică generală și funcțională / General and Functional Stylistics*, Sibiu, Editura „Lucian Blaga”, 2000.

****Gramatica limbii române*, volumul I și al II-lea, / *The Grammar of Romanian*, București, Editura Academiei Române, 2005.

Grammaire structurale du français. Nom et pronom / Structural grammar of French. Noun and pronoun, Paris, Editura Larousse, 1965

Izverna-Tarabac, Irina, *Studii de lingvistică: Anafora, între gramatică și pragmasemantică / Linguistics Studies: Anaphora, between Grammar and Pragmasemantic*, Suceava, Editura Universității, 2008.

Manoliu-Manea, Maria, *Sistematica substitutelor în româna contemporană standard / Systematic substitutions in Standard Contemporary Romanian*, București, Editura Academiei Române, 1968.

